



Şehâbeddin
Sühreverdi
Zâviyesi'nin
Karamanoğulları
dönemine ait
kitâbesi
(Konya Ereğli
Müzesi,
Envanter
nr. 136)

karnaslı bir nişe sahiptir. Etrafında geniş geometrik bir bordür yer alır. Taç kısmında palmet ve rûmîli bir süsleme görülür. Mescidin yan duvarlarının belirli yüksekliğe kadar alçı süslemeli olduğu belli olmaktadır. Mescidin güneydoğu köşesinde kare planlı, dört ayağın taşıdığı kemerler üzerine oturtulmuş, pandantifli kubbeli türbe yer alır. Türbe mekânı kuzey ve doğu yönüne nişlerle genişletilmiştir. İçerisinde dört adet ahşap sanduka bulunmaktadır. Türbenin ne zaman ve kimin adına yapıldığını gösteren herhangi bir kitâbesi yoktur. Konya Ereğli Müzesi'ndeki kitâbe-ye göre zâviye ve imaret 793 (1391) yılında Karamanoğlu Süleyman Bey'in kızı Nasiha Hatun tarafından inşa ettirildiğine göre türbe ve mescid de muhtemelen bu yıllarda yapılmıştır. İbrahim Hakkı Konyalı türbeyi Nasiha Hatun'a, Mikâil Bayram Şeyh Şehâbeddin Çoban'a atfetmektedir.

Açık Türbe. Mescidinin doğusundaki türbede üç sanduka yer almaktadır. Burada yapılan kazılarda hazîrenin sınırları belirlenmiş ve erken tarihli Selçuklu küçük buluntuları ele geçmiştir. Kuvvetli bir ihtimale göre taş süslemeli büyük sanduka Şehâbeddin Çoban'a aittir. Öyle anlaşıyor ki Selçuklular zamanında yapılan mescid harap olunca Karamanlı Nasiha Hatun tarafından onarılmış, yapıya kendisi ve yakınları için bir türbe ilâve edilmiştir. Zâviyenin batı yakınında Şeyh Sühreverdi Çoban'a atfedilen, XIV-XV. yüzyıla tarihlenen tek gözlü bir taş köprü bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

E. Diez v.dğr., *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul 1950, s. 117 vd.; Konyalı, *Konya Ereğli'si Tarihi*, s. 496-502; Beyhan Karamağaralı, "Ereğli Şeyh Şihâbü'd-Din Sühreverdi, Türbe, Mescid ve Zâviyesi Sondajları", *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1985, s. 661-667; a.m.f., "Ereğli Şeyh Şihâbü'd-Din Sühreverdi Külliye Kazısı", *VII. Vakıf Haftası: 5-7 Aralık 1989 (Konuşmalar ve Tebliğler)*, Ankara 1990, s. 255-278; Mikail Bayram, "Ereğli'de Medfun Olan Şeyh Şihâbü'd-Din Makbul Kimdir?", *III. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (20-22 Mayıs 1993)*, Konya 1994, s. 119-126; Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Ankara 2006, s. 127-128.



HAŞİM KARPUZ

ŞEHÂBEDDİN SÜLEYMAN (1885-1919)

Yazar, fikir adamı, eğitimci.

İstanbul'da doğdu. İzmir Defter-i Hâkânî müdürü olan babası Süleyman Şevket Bey, 1717-1718 yıllarında Türkmenistan'dan gelerek Sındırgı-Bigadiç civarına yerleşen Çavdarlı Ali Ağa hânedanına mensuptur. Yüksek bürokratlar yetiştiren ailenin en tanınmış şahsiyeti İstanbul valiliği, Maarif ve Dahiliye (1919) nazırlığı, Şûrâ-yı Devlet reisliği yapan Damad Mehmed Şerif Paşa, Şehâbeddin Süleyman'ın amcasının oğludur ve başta *İbn Battûta Seyahatnâmesi* olmak üzere tercüme ve telif eserleri vardır. Şehâbeddin Süleyman'ın kardeşleri Memduh Süleyman ve Rıza Çavdarlı da basılmış eserleri bulunan yazarlardır. Şehâbeddin Süleyman'ın 1914'te evlendiği İhsan Râif devrin tanınmış kadın şairlerinden olup Köse Râif Paşa'nın kızıdır.

İzmir İdâdisi (1904) ve Mekteb-i Mülkiye'den (1908) mezun olan Şehâbeddin Süleyman'ın ilk resmî vazifesi, Eylül 1908'de tayin edildiği Maarif Nezâreti İzmir Tadrîsât-ı İbtidâiyye kâtipliğidir. Aynı yılın sonunda Vefa İdâdisi Fransızca muallimliği ve müdür muavinliğine getirildi. Fakat "ahlâksızlığı yayıcı" suçlamasıyla eleştirilen *Çıkamaz Sokak* adlı piyesi yüzünden görevinden uzaklaştırıldı (Mayıs 1910). II. Meşrutiyet'in ilânı üzerine siyasetle ilgilenmeye başlayan Şehâbeddin Süleyman, öğretmenlikten uzaklaştırıldığı sıralarda İttihat ve Terakkî Fırkası'na karşı Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-ı İbâd) saflarında yer aldı ve bu grubun yayın organı durumundaki *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde siyasî yazılar yayımladı. Muhalif tavrını aynı partinin yayın organı *Yeni Ses ve Muâhede* gazetelerinde başyazar olarak sürdürdü. Bu partinin çekirdeği olan Selâmet-i Umû-

miye Kulübü'nün de üyesiydi. On bir ay açıkta kaldıktan sonra Nisan 1911'de İstanbul Mekteb-i Sultânîsi İisân-ı Osmânî muallimliğine getirildi. 1914'te Dârülmualimîn-i Âliye'de edebiyat ve Fransızca muallimliği yanında müdür muavinliği de yaptı. Son resmî vazifesi 1915'te tayin edildiği Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde edebiyat ve İstanbul Sultânîsi'nde edebiyat ve felsefe öğretmenliğidir. Bu sırada sağlığı bozulan yazar basın hayatından çekilmiş gibiydi. Tedavi için gittiği İsviçre'nin Davos-Platz kasabasında İspanyol gribinden öldü ve oraya defnedildi (Ocak 1919).

Şehâbeddin Süleyman idâdî yıllarında *Âhenk* gazetesinde başladığı (1903) yazı hayatını yine İzmir'deki *Hizmet*, *Haftalık İzmir* (İzmir), *11 Temmuz* ve *Sedat* gazetelerinde II. Meşrutiyet'i takip eden birkaç ayda daha sürdürdü. Mülkiye'yi bıraktıktan sonra tür, tema ve konu bakımından hayli zenginlik gösteren yazılarına *Büyük Duygu*, *Çocuk Duygusu*, *Donanma*, *Gençlik* (İzmir), *İkdam*, *Genç Kalemler*, *Hak*, *Hakk'ın İlâvesi*, *İctihad*, *İştirak*, *Karagözün Sahnâmesi*, *Musavver Erganon*, *Musavver Eşref*, *Musavver Hâle*, *Musavver Muhi*, *Mehâsin*, *Nevsâl-i Millî*, *Nihâl*, *Piyano*, *Rübâb*, *Resimli İstanbul*, *Resimli Kitab*, *Resimli Roman*, *Sühâ*, *Servet-i Fünûn*, *Sabah Gazetesi*, *Sadâ-yı Millet*, *Safahât-ı Şiir ve Fikir*, *Şehbâl*, *Tenkit*, *Teminat Gazetesi*, *Yeni Nesil* gibi gazete ve dergilerde devam etti. Ayrıca Fecr-i Âtî'nin çıkarmayı düşündüğü dergi yayımlanamayınca bunun yerine çok kısa ömürlü *Şiir ve Tefekkür* ile (2-9 Eylül 1909) *Jâle* (25 Kasım 1909) mecmualarını neşretti.

Şehâbeddin Süleyman 20 Mart 1909 tarihinde toplanan Fecr-i Âtî'nin öncü kurucularından dolayı, grubun ilke olarak benimsediği, "Sanat şahsî ve muhteremdir" sloganı da ona aittir (Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, s. 40). Bu grup içinde tiyatro, hikâye, fanteziye (mensur şiir) ve eleştiri yazılarıyla tanındı. Yeni Lisan hareketini takdir etmekle birlikte alışkanlıklarından dolayı ona katılamayacağını açıkladı. Batı edebiyatı akımlarıyla beslenip Anadolu'nun Türkleşmeye başladığı dönemin şairlerindeki samimi söyleyişi esas alan Nâyîler adlı yeni bir edebî zümre oluşturmak istedi. Dârü't-temsîl-i Osmânî ve Yeni Tiyatro Cemiyeti gibi kuruluşların edebî heyetinde yer alan Şehâbeddin Süleyman'ın amatörce tiyatro oyunculuğu da vardır.

Hikâye, menseure ve piyeslerinde aşk, kıskançlık, ihanet, ihtiras, aile içi geçimsiz-



Şehâbeddin
Süleyman

likler, çocuk sevgisi, sanat ve meslek gayret-i, siyasî çekişmeler, istibdat, taassup, aydın-halk-yönetici anlaşmazlığı, nesil ve kültür farklılıklarının doğurduğu sorunlar gibi temaları işledi. Şehâbeddin Süleyman, aynı zamanda Türkiye’de modern anlamdaki edebiyat tarihi çalışmalarının kurucusu sayılır. İdâdîlerin müfredatına edebiyat tarihi konulunca (1909) ders kitabı olarak onun yazdığı *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmânîyye* kabul edildi. Hippolyte Taine ve Gustave Lanson metodundan faydalananak kaleme aldığı bu kitabı geliştirerek sultâniler için Mehmed Fuad’ın da (Köprülü) imzasıyla *Yeni Osmanlı Târîh-i Edebiyyâtı* adlı eseri yayımladı. Birlikte imza koydukları kitapta Köprülü’nün fazla bir katkısının olmadığı anlaşılmaktadır (Polat, *Şehâbettin Süleyman*, s. 118-119; *Mehmet Kaplan İçin*, s. 190-199).

Eserleri: *Rehber-i Erib-Kâmil: Bir Muallimin Şâkirdlerine Dersleri* (I-III, 1910, ilk iki cildi Brunot’dan tercüme ve adapte, III. cilt Türkçe parçalardan oluşan antolojidir); *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmânîyye* (1910); *Nâmık Kemal-Karabelâ Münasebetiyle* (1911; Nâmık Kemal’in eserini tenkit ederek onun tiyatro yazarı, romancı, tenkitçi ve şair sayılamayacağını ileri sürmektedir); *Sanat-ı Tahrîr ve Edebiyat* (1911); *Resimli Muktatafât* (I-III, 1911-1912, antoloji); *Meşrûtiyyette Terbiye-i Etfâl* (1912, Mehmed Fuad ile birlikte); *Ma’lûmât-ı Edebiyye* (I-II, 1912-1913, Mehmed Fuad ile birlikte); *Osmanlılıkta Vâhime-i Mes’ûliyyet* (1913); *Abdülhak Hâmid: Hayatı ve Sanatkâr* (1913); *Yeni Osmanlı Târîh-i Edebiyyâtı* (1914, Mehmed Fuad ile birlikte). **Tiyatroları:** *Fırtına* (1910); *Ben...* *Başkalı* (1911, Tahsin Nâhid ile birlikte); *Çıkmaz Sokak* (1911); *Kösem Sultan (Rübâb dergisinde 1912’de kısmen tefrika edilen eser İnci Enginün tarafından yayımlanmıştır: Ankara 1990). Nurhan Şeşen tiyatroları üzerine mezuniyet tezi hazırlamıştır (bk. bibl.). Dergilerde hikâyeleri, mensureleri, edebî tenkitleri de bulunan Şehâbeddin Süleyman’ın fikrî ve edebî tercümelerinden sadece Emil Faguet’den *Aşk: Nesâ-yih-i Aşereden* adlı çevirisi basılmıştır (1911). Küçük hikâyeleriyle ilgi olarak da bir mezuniyet tezi yapılmıştır (bk. bibl.).*

BİBLİYOGRAFYA :

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Şehabeddin Süleyman Bey”, *Neusâl-i Millî*, İstanbul 1914, s. 149; a.mlf., *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Ankara 1969, s. 29-56; *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Müsâmeresidir*, İstanbul 1917; Necatî Öztürk, *Şahabeddin Süleyman-Hayatı ve Eserleri*

(mezuniyet tezi, 1955), Türkiye Enstitüsü, nr. 366; Mehmet Öztürk, *Şahabeddin Süleyman’ın Küçük Hikâyeleri, Mensur Şiirleri ve Fantazileri* (mezuniyet tezi, 1967), İÜ Ed. Fak.; Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, İstanbul 1968-69, III, 1183-1189; Nurhan Şeşen, *Şahabeddin Süleyman’ın Tiyatroları* (mezuniyet tezi, 1969), İÜ Ed. Fak.; Bilge Ercilasun, “Şahabeddin Süleyman’ın Tenkid Görüşleri”, *Mehmet Kaplan’a Armağan*, İstanbul 1984, s. 117-143; Nazım H. Polat, *Şahabettin Süleyman*, Ankara 1987; a.mlf., “Fuad Köprülü ile Şahabettin Süleyman’ın Ortak Eserleri”, *Mehmet Kaplan İçin* (haz. Zeynep Kerman), Ankara 1988, s.189-199; a.mlf., “Şahabeddin Süleyman Gözüyle Nâmık Kemal”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, sy. 6, Sivas 1998, s. 7-22; Selâhattin Enis [Atabeyoğlu], “Son Ölen Altı Şair”, *Kaplan*, sy. 1, İstanbul 1335/1919, s. 6; sy. 2 (1335/1919), s. 4-6.

NAZIM H. POLAT

ŞEHÂDET

(bk. KELİME-i TEVHİD; ŞAHİT; ŞEHİD).

ŞEHÂDET ÂLEMİ

(عالم الشهادة)

Duyularla idrak edilen varlıklar dünyası anlamında bir terim.

Sözlükte “kesinlik derecesinde haber vermek; bir yerde hazır bulunmak” anlamlarında masdar, “tanıklık yapma; duyularla algılanan şey” mânalarında isim şeklinde kullanılan **şehâdet** ile **âlem** (yaratıcısının varlığına alâmet teşkil eden şey) kelimelelerinden oluşan **şehâdet âlemi** (âlemü’ş-şehâde) “duyularla idrak edilen her şey” demektir (*Lisânü’l-Arab*, “alm”, “şhd” md.-leri). Kur’an-ı Kerim’de “âlimü’l-gaybi ve’ş-şehâde” (duyuların idrakini aşan ve aşmayan şeyleri bilen [Allah]) ifadesiyle on yerde geçmektedir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu’cem*, “şhd” md.). Bu terkipte **şehâdet gaybın** karşıtı olarak kullanılırken **âlem** kelimesi yer almamakta, buna karşılık ilâhî ilmin taalluk alanı **gayb** ve **şehâdet** şeklinde iki kısma ayrılmakta, dolayısıyla iki farklı âlemin bulunduğu işaret edilmektedir. Yine Kur’an’da “yevmün meşhûd” (her şeyin apaçık ortaya konacağı gün) (Hûd 11/103), Allah hakkında “şâhid” (hazır bulunan, tanıklık eden), yaratıklar için “meşhûd” (hazır bulunduran) (el-Burûc 85/3) tabirleri yer almaktadır. Cenâb-ı Hak, ilminin bâtınî varlıklara taalluk etmesi bakımından habîr diye nitelendirildiği gibi zâhirî varlıklara taalluk etmesi açısından şehid olarak nitelendirilmiştir. Kur’an’da **şehâdet-gayb** karşılığında “mülk-melekût, halk-emr” kelimeleri de zikredilmektedir. **Şehâdet** ve **gayb**

kelimeleri hadislerde birbirinin alternatifi şeklinde yer almaktadır (*Müsned*, IV, 264; Nesâî, “Sehv”, 62). Ayrıca Kur’an’da olduğu gibi hadislerde de “âlimü’l-gaybi ve’ş-şehâde” ifadesi sıkça geçmektedir (Wensinck, *el-Mu’cem*, “Şehâdet” md.).

Kelâm ilminde **şehâdet âlemi-gayb âlemi** ilişkisi önemli bazı konuların açıklanmasında başvurulmuş bir ilke konumundadır. Kur’an-ı Kerim’de akaidin temel esasını teşkil eden Allah’ın varlığı, ayrıca ceza ve mükâfat günü olan âhiretin mutlaka gerçekleşeceği gibi konular hakkında **şehâdet âleminin** yani tabiatın kuruluş ve işleyişindeki fevkalâdelikle istidlâl edilir. İsbât-ı vâcib için kullanılan hudûs, gaye ve nizam delilleri ayrıca İslâm filozoflarının tercih ettiği imkân delili Kur’an’da “semâvât ve arz” diye ifade edilen tabiatın müşahedesine dayanır, böylece **şehâdet âleminin** duyu ötesi olan yaratıcının varlığına geçilir. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, duyulur âlemin duyu ötesi için delil teşkil etmesi ilkesini öne sürerek âlemin kadîm olduğunu söyleyenleri eleştirmiş, buradaki delâletin şâhidle gâibin birbirinin aynı veya benzeri oluşuna değil onların mevcudiyetine, kısmen de bazı niteliklerine yönelik olabileceğini belirtmiştir. Böylece materyalistlerin değişikliğe uğramayacağını zannettikleri madde âleminin kadîm olduğu şeklindeki görüşlerini çürütmüş, yaratıcıyla yaratılanlar arasındaki ilişkinin (delâlet) benzerlik veya denklik değil yaratılanların her yönden ihtiyaç içinde olmaları, yaratıcının ise bundan münezze bulunması (zıtlık, hilâf) esasına dayandığını ispat etmiştir (*Kitâbü’t-Tevhîd*, s. 47-50). İslâm tarihinde az sayıdaki Müşebbihe mensupları da Allah’ın bazı sıfatlarını (sıfât-ı haberiyye) beşerî sıfatlarına benzeterek **şehâdet** ve **gayb âlemleri** arasındaki delâlette hataya düşmüştür.

İslâm filozofları eski Yunan düşüncesinden etkilenip **âlemi ulvî** ve **süflî** şeklinde ikiye ayırmış, ay dahil olmak üzere felekler ve akıllardan teşekkül eden ulvî âlemin kuruluş ve işleyişini kadîm diye nitelemiş, arzdan ibaret bulunan, oluş ve bozuluşa mâruz kalan ay altı âleminin ise fânî olduğunu ileri sürmüştür. Akaid ve kelâm âlimleri, “kıyâsü’l-gâib ale’ş-şâhid” ilkesi çerçevesinde düşünerek ve Kur’an’ın beyanlarına dayanarak söz konusu âlemin de arzda ki benzer maddelerden meydana gelebileceğini ve onun da mutlaka fânî olduğunu söylemiştir. İlmî araştırmalar sonunda ayla birlikte diğer gezegen ve yıldızlar hakkında elde edilen bilgiler kelâm âlimlerini haklı çıkarmıştır.